

TERUGMELDINGEN

VAN STEENUILEN UIT VEURNE

Met Natuurwerkgroep De Kerkuil proberen we al van bij het begin in te zetten op Steenuilen als één van de vaandel dragers van onze agrarische natuur. Het hele werkingsgebied werd ondertussen geïnventariseerd en op veel plaatsen werden nestkasten geplaatst ter ondersteuning van de populatie.

Om met succes te broeden, heeft de Steenuil vooreerst een draagkrachtig territorium nodig. Dat territorium dient het hele jaar rond voedsel te kunnen bieden aan het koppel, maar ook aan de aanwezige juvenielen in de periode juni-september. De nestruimte moet voldoende veiligheid bieden voor de jongen tot op het moment dat ze in staat zijn om te vliegen. Ook in de tussenperiode waarin de jongen al uit de kast kruipen maar nog niet effectief kunnen vliegen, is het van belang dat de onmiddellijke omgeving veilig is: het in en uit de nestkast kunnen kruipen zonder hindernissen is van groot belang. Voldoende schuilmogelijkheden om de 10 kritische dagen te overbruggen waarin de Steenuilen als 'takkeling' door het leven gaan, is een volgende belangrijke fase voor de jonge Steenuilen. Eens ze het vliegen onder de knie hebben, is de kust nog niet veilig. Ze vertoeven nog een drietal maanden in het gebied van de ouders en bedelen nog om voedsel. Op dat moment is het van cruciaal belang dat het leefgebied voldoende mogelijkheden biedt om al die monden te voeden.

Is dat niet het geval, dan verzwakken de jongen en worden ze al snel het slachtoffer van ziekte en/of predatie. Pas wanneer ze volledig zelfstandig zijn en in staat zijn - weliswaar in tussenpozen - om een eigen stek te vinden, verhogen hun overlevingskansen.

In het eerste levensjaar is het overlevingspercentage ongeveer 25%, bij adulten bedraagt dit 75%. Wat betreft de overlevingskansen bij Steenuilen gaat het met andere woorden vooral om dat eerste, kritieke jaar en vooral die moeilijke periode tussen het verlaten van het nest en het vinden van een eigen stek.

Wat leren de terugmeldingen van geringde steenuilenpulli ons?

Hoe verging het de Veurnse populatie Steenuilen die we al vele jaren opvolgen? Gedurende het 20-jarige verloop van het Veurnse steenuilenproject werd steeds geopteerd om de jonge Steenuilen (en eventueel aanwezige adulten) waar mogelijk in de nestkast te ringen. De bedoeling van dit ringwerk is om informatie te verzamelen omtrent de soort op het moment van het ringen en vooral - want dat is nog veel interessanter - omtrent de situatie bij latere terugvangst.

De terugmeldingen van als pulli geringde Steenuilen gedurende die 20 jaar werden bij ringoverste Norbert Roothaert opgevraagd. Die

cijfers leverden toch mooie gegevens op. De meeste terugvangsten betreffen broedende vrouwtjes. Enkel wanneer de adulte Steenuilen aanwezig zijn samen met hun jongen worden ze gecontroleerd, dus niet bij het broeden zelf. Op die manier wordt het risico op verstoring bij het broeden geminimaliseerd.

Mannetjes zijn moeilijker te vangen bij een nestcontrole. Zeker wanneer er jongen zijn, wordt het mannetje enkel bij het aanbrengen van prooi getolereerd in de nestkast. Voor de broedzorg staat het vrouwtje bijna volledig zelf in, vandaar dat vooral vrouwtjes (in leven) worden teruggemeld.

De kans om een terugmelding te krijgen van een vrouwtje is dus groter. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat vrouwtjes het als juveniel gemiddeld iets verder gaan zoeken bij het uitkiezen van een territorium, terwijl mannelijke Steenuilen eerder het 'dichtbij'-principe hanteren. Tijdens een wintercontrole half februari is de kans groter om beide sexen in de kast terug te vinden.

In bijgevoegde tabel werden enkel terugmeldingen opgenomen waarvan we zeker zijn dat het gaat om Steenuilen in een eigen territorium. Exemplaren die ergens werden gevonden tijdens hun eerste levensjaar (vaak dood), wijzen op een zekere dispersie, maar geven geen 100% zekerheid dat er op die plaats een territorium werd gevestigd. Bijgevolg kunnen we in die gevallen niet spreken van een geboortedispersie.

De kans op terugmeldingen is natuurlijk het grootst in

foto genomen tijdens het ringen van Steenuilen

gebieden waar er nestkasten staan. Waar Steenuilen niet gecontroleerd worden in nestkasten, wordt er geen systematische informatie verzameld omtrent terugmeldingen, behalve dan bij toevallige vondsten (vaak dode exemplaren of Steenuilen die vastzaten in gebouwen). Hierdoor is de afstand waarbinnen we terugmeldingen ontvangen min of meer beperkt tot de actieradius van de nestkasten binnen onze werkgroep. Voor de Veurnse Steenuilen betekent dit concreet dat de kans dat een verspreiding in Frankrijk (ten westen van Veurne) opgemerkt wordt, quasi nihil is (behalve bij vondsten).

Een tweede beperking ligt in het feit dat broedgevallen in holttes van bomen en gebouwen ook niet worden gedetecteerd. Hierop worden geen controles uitgevoerd.

In totaal werden 15 pulli teruggemeld. Van deze individuen werd berekend welke afstand ze in vogelvlucht aflegden tussen hun geboorteplaats en hun 'eindstation', de nieuwe stek die ze inpalmden.

De gemiddelde afstand die deze jonge Steenuilen aflegden was 3,46 km.

Wat waren nu de uitersten?

Een vrouwelijke pullus in Steenkerke slaagde erin om ter plaatse te blijven en werd het jaar nadien broedend op haar geboorteplaats teruggevonden (30 mei 2010). Ook het daaropvolgende jaar werd ze aangetroffen in het broedseizoen (25 mei 2011). De dispersie was hier 0 km. Het is onduidelijk of dit exemplaar een paarband had met haar vader of met een nieuw mannetje en/of de plaats van haar moeder innam bij haar eventueel overlijden/verhuis.

De tweede kortste afstand die een pullus (geringd op 31 mei 2011) aflegde, was eveneens in Steenkerke. Hij (een mannetje) zocht het absoluut niet ver en ging slechts 0,69 km verder om een territorium te bemachtigen (eerste controle op 30 mei 2014, drie jaar later). Heel concreet: twee boerderijen verder en het eerstvolgende bezette gebied.

En nu de verste afstand: een jonge Steenuil geringd in Houtem op 22 juni 2013 zocht het wel een stukje verder en doorkruiste het hele Veurnse grondgebied om in Wulpen (grensstraat met Veurne), 11,53 km verder, zijn liefdesnestje uit te kiezen. De eerste controle vond plaats op 17 juni 2017 (vier jaar later) (vrouwtje bij jongen).

De lijst met de terugmeldingen vind je in bijgevoegde tabel. De afstand van die ene Steenuil van Houtem naar Wulpen is een pak verder (4 km meer) dan de volgende in het lijstje. Toch wel een uitzondering.

Welke bewegingen zien we net hierna? Slecht vier exemplaren kozen voor een traject van meer dan vijf km: respectievelijk 11,53 km (Houtem-Wulpen), 7,45 km (Bulskamp-Avekapelle), 6,05 km (Avekapelle-Steenkerke) en 5,77 km (Bulskamp-De Moeren). Telkens ging het om

vrouwelijke Steenuilen. De oudste terugmelding komt van een vrouwtje in Steenkerke. Ze werd geringd als pullus in Veurne in 2014 en werd driemaal teruggemeld: de eerste keer op 9 januari 2016 tijdens een wintercontrole, daarna in 2021 en 2022 telkens als broedend vrouwtje in dezelfde nestkast. Haar leeftijd bij haar laatste controle was exact 8 jaar. Steenkerke komt in het verhaal vaak terug. Het is het controlegebied van onze ringer Jeroen Arnoys. Ook deze factor speelt mee in deze analyse.

Zie tabel "Dispersie op volgende pagina

Wat brengt de toekomst ons?

We maken - samen met onze ringers - verder werk van het ringen van de Steenuilen in onze nestkasten. Dit blijft een basiswerk om op lange termijn de verspreiding van jonge

Steenulen op te volgen. Een specifiek aandachtspunt voor de volgende jaren is het meer inzetten op wintercontroles rond half februari. De kans om beide partners dan aan te treffen is dan veel hoger. Wanneer de jongen halfwas en ringbaar zijn, is dit minder het geval. Dan is maximaal enkel het vrouwtje aanwezig. Om het proces van dispersie (verspreiding) te gronde te bestuderen is toch iets meer nodig. Hiervoor zijn andere instrumenten nodig dan ringwerk. We onderzoeken, in samenwerking met het INBO, de mogelijkheid om jonge Steenuilen (zoals dat gebeurt bij Amerikaanse Holenuilen) uit te rusten met zenders en zo het proces van dispersie van jonge Steenuilen tijdens een volledig jaar van dichtbij te bestuderen. Meer hierover in een volgende bijdrage.

Kris Degraeve

Dispersie:

gemiddelde dispersie 3,46 km

Nr	Ringnummer	Geboorte	Geboorteplaats	Seks	Terugmelding	Terugmeldingslocatie	Omschrijving	Da-gen	Leef-tijd	Dis-persie
1	BRUS/E405061	6/22/2013	HOUTEM	F	6/17/2017	WULPEN	controle als broedend vrouwtje	1456	3,99	11,53
2	BRUS/E367790	5/19/2011	BULSKAMP	F	6/1/2013	AVEKAPELLE	controle als broedend vrouwtje	744	2,04	7,45
3	BRUS/E422695	6/4/2017	AVEKAPELLE	F	5/31/2019	STEENKERKE	controle als broedend vrouwtje	726	1,99	6,05
3	BRUS/E422695	6/4/2017	AVEKAPELLE	F	5/23/2020	STEENKERKE	controle als broedend vrouwtje	1084	2,97	6,05
4	BRUS/E421594	6/11/2015	BULSKAMP	F	7/11/2016	DE MOEREN	controle als broedend vrouwtje	396	1,08	5,77
5	BRUS/E421566	5/31/2015	EGGEWAARTSK.	U	6/4/2016	VEURNE	controle in nestkast	370	1,01	3,87
6	BRUS/E417213	6/3/2014	VEURNE	U	1/9/2016	VEURNE	winter-controle nestkast	585	1,60	3,12
6	BRUS/E417213	6/3/2014	VEURNE	F	6/5/2021	STEENKERKE	controle als broedend vrouwtje	2559	7,01	3,12
6	BRUS/E417213	6/3/2014	VEURNE	F	6/4/2022	STEENKERKE	controle als broedend vrouwtje	2923	8,01	3,12
7	BRUS/E405024	6/6/2013	BULSKAMP	F	6/10/2015	BULSKAMP	controle als broedend vrouwtje	734	2,01	3,07
8	BRUS/E421573	6/4/2015	VEURNE	U	6/2/2020	OOSTDUIN-KERKE	aflezen van ringnummer bij broed-geval	1825	5,00	2,61
8	BRUS/E421573	6/4/2015	VEURNE	U	4/12/2020	OOSTDUIN-KERKE	aflezen van ringnummer bij broed-geval	1774	4,86	2,61
9	BRUS/E429383	6/6/2017	BULSKAMP	F	6/4/2022	DE MOEREN	controle als broedend vrouwtje	1824	5,00	2,34
10	BRUS/E328883	5/28/2009	BULSKAMP	U	1/28/2013	STEENKERKE	winter-controle nestkast	1341	3,67	1,65
11	BRUS/E417224	6/3/2014	HOUTEM	F	6/6/2017	BULSKAMP	controle als broedend vrouwtje	1099	3,01	1,54
12	BRUS/E358901	6/1/2012	STEENKERKE	U	2/13/2016	STEENKERKE	winter-controle nestkast	1352	3,70	1,15
13	BRUS/E347956	5/28/2008	BULSKAMP	U	5/16/2009	BULSKAMP	controle in nestkast	353	0,97	0,97
14	BRUS/E376619	5/31/2011	STEENKERKE	M	5/30/2014	STEENKERKE	controle man in nestkast	1095	3,00	0,69
15	BRUS/E328885	6/5/2009	STEENKERKE	F	5/12/2010	STEENKERKE	controle als broedend vrouwtje	341	0,93	0
15	BRUS/E328885	6/5/2009	STEENKERKE	F	5/25/2011	STEENKERKE	controle als broedend vrouwtje	719	1,97	0